

Sygn. akt II CSK 209/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 stycznia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Antoni Górski

SSA Agata Zając (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Banku [...]przeciwko P. S. i D. S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 26 stycznia 2017 r.,
skargi kasacyjnej pozwanych
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 27 listopada 2015 r., sygn. akt [...],

I. oddala skargę kasacyjną;

II. zasądza od pozwanych na rzecz powoda kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 1 kwietnia 2015 r. Sąd Okręgowy w [...] uchylił nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym w całości, zasądził od P. S. i D. S. solidarnie na rzecz Banku [...] kwotę 299 970,87 zł odsetkami umownymi naliczanymi według zmiennej stopy procentowej obowiązującej w Banku właściwej dla zadłużenia przeterminowanego w wysokości czterokrotności stopy kredytu lombardowego NBP liczonymi od kwoty 270 610,99 zł od dnia 22 kwietnia 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 11 006,14 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, oddalił powództwo w pozostałym zakresie i przyznał wynagrodzenie pełnomocnikowi pozwanych ustanowionemu z urzędu.

Sąd Okręgowy ustalił, że strony łączyła umowa kredytu konsolidacyjnego zawarta w dniu 1 września 2006 r., zgodnie z którą pozwani jako kredytobiorcy zobowiązali się do spłaty rat kredytu i odsetek w terminach i wysokościach określonych w stanowiącym integralną część umowy harmonogramie spłat. Niespłacenie w terminie kredytu lub jego raty powodowało, że od następnego dnia niespłacona kwota należności stawała się zadłużeniem przeterminowanym, którego oprocentowanie w dniu zawarcia umowy stanowiło czterokrotność kredytu lombardowego NBP, to jest 22% w stosunku rocznym. Zawiadomienia o istnieniu zadłużenia przeterminowanego, będące równocześnie wezwaniem do zapłaty oraz oświadczenia o wypowiedzeniu umowy miały być przesłane na adres kredytobiorcy - wskazany w umowie lub w zawiadomieniu o zmianie adresu – listem poleconym za zwrotnym potwierdzeniem odbioru. W umowie wskazano różne adresy każdego z kredytobiorców.

Pozwani przestali spłacać raty kredytu, wobec czego pismem z 2 lipca 2012 r. Bank wypowiedział pozwany umowę za wypowiedzeniem wynoszącym 30 dni, wskazując saldo zadłużenia przeterminowanego ze stwierdzeniem, że jeśli w terminie wypowiedzenia zostanie ono spłacone wraz z odsetkami, to wypowiedzenie będzie bezskuteczne. Pisma skierowane do obojga pozwanych odebrała T. S.

Pozwani wystąpili o restrukturyzację zadłużenia, na co Bank nie wyraził zgody.

W grudniu 2012 r. pozwana rozmawiała z pracownikiem działu windykacji w sprawie spłaty kredytu, pracownik banku wskazał na możliwość rozłożenia zaległości na raty przy spełnieniu określonych warunków, w tym dokonaniu 3 wpłat w wysokości nie niższej niż 3 000 zł każda, od grudnia 2012 r. do lutego 2013 r.

Pozwani dokonali wpłaty 9000 zł w dniu 5 lutego 2013 r.

Na dzień 22 kwietnia 2013 r. zadłużenie pozwanych wynosiło 88 809,21 CHF co odpowiadało kwocie 299 970,87 zł, w tym należność główna wynosiła 80 116,94 CHF.

Sąd Okręgowy uznał, że powód miał prawo dokonać wypowiedzenia umowy.

Za bezzasadny Sąd Okręgowy uznał zarzut pozwanych o niezawiadomieniu ich o wypowiedzeniu wskazując, że wysłane do pozwanych zawiadomienia odebrane zostały – jak wynika z treści adnotacji – przez członka ich rodziny. Wprawdzie dla pozwanej wypowiedzenie zostało wysłane na inny adres niż wskazany w umowie, ale w ocenie Sądu Okręgowego nie sposób przyjąć, że oświadczenie to do pozwanej nie dotarło i pozwana nie wiedziała o wypowiedzeniu tej umowy, skoro to właśnie ona prowadziła rozmowy z pracownikiem banku o ewentualnej restrukturyzacji zadłużenia, a wcześniej oboje pozwani zwrócili się na piśmie do banku z wnioskiem o restrukturyzację. Uznając za prawidłowe rozliczenie zadłużenia pozwanych Sąd Okręgowy uznał, że powód może żądać odsetek umownych tylko od zaległej kwoty głównej. Sąd Okręgowy nie znalazł też podstaw do zastosowania art. 320 k.p.c. i rozłożenia należności na raty.

Pozwani wnieśli apelację od wyroku Sądu Okręgowego, zaskarżając wyrok w punkcie drugim i podnosząc zarzuty:

- naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. odniesione do oceny dowodu z przesłuchania stron w zakresie ich sytuacji majątkowej i życiowej uzasadniającej rozłożenie należności na raty,

- art. 320 k.p.c. przez przyjęcie, że sytuacja pozwanych nie wyczerpuje przesłanek pozwalających na rozłożenie świadczenia na raty,

- art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie w sytuacji, w której zasady współżycia społecznego przemawiają za koniecznością rozłożenia na raty świadczenia należnego powodowi od pozwanych.

Wniosek apelacji zmierzał do zmiany wyroku w zaskarżonym zakresie przez rozłożenie zasądzonej należności na raty.

Wyrokiem z dnia 27 listopada 2015 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację i nie obciążył pozwanych kosztami postępowania apelacyjnego na rzecz strony powodowej oraz przyznał wynagrodzenie pełnomocnikowi pozwanych ustanowionemu z urzędu.

Sąd Apelacyjny nie podzielił podniesionego w apelacji zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. uznając za prawidłową dokonaną przez sąd I instancji ocenę dowodu z przesłuchania stron i stwierdzając, że apelacja przedstawiła jedynie własną ocenę okoliczności przytoczonych przez pozwanych.

Sąd Apelacyjny nie znalazł też podstaw do zastosowania art. 320 k.p.c. i art. 5 k.c. odnosząc się do ustaleń Sądu Okręgowego dotyczących sytuacji materialnej stron i ich możliwości zarobkowych, a także braku przekazywania na rzecz powoda jakichkolwiek kwot na poczet zadłużenia od marca 2013 r.

Pozwani wnieśli skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...], zaskarżając wyrok co do punktu pierwszego oddalającego apelację pozwanych i podnosząc zarzuty:

- naruszenia prawa materialnego w postaci niewłaściwego zastosowania art. 75 ust. 1 i 2 ustawy prawo bankowe w zw. z art. 61 § 1 k.c. w zw. z art. 77 § 2 k.c. poprzez błędne ustalenie, że doszło do skutecznego wypowiedzenia pozwanej D. S. umowy kredytowej mimo braku skierowania oświadczenia o wypowiedzeniu umowy kredytowej na adres wynikający z tej umowy lub adres zamieszkania pozwanej i mimo braku stwierdzenia na piśmie dokonania takiej czynności przez powoda, w sposób zgodny z warunkami łączącej strony umowy;

- naruszenia prawa materialnego w postaci niewłaściwego zastosowania art. 359 § 1 k.c., 481 § 2 k.c. w zw. z art. 75 ust. 1 i 2 ustawy prawo bankowe poprzez nieprawidłowe przyjęcie, że mimo rozwiązania umowy kredytowej w wyniku

złożenia przez powoda oświadczenia o wypowiedzeniu umowy w całości, pozostają w mocy postanowienia szczególne wypowiedzianej umowy dotyczące odsetek umownych za przeterminowane roszczenia wynikające z tej umowy, mimo braku postanowień umownych, z których wynikałoby uprawnienie do naliczania odsetek umownych po rozwiązaniu umowy kredytowej;

- naruszenia przepisów postępowania, które miały istotny wpływ na wynik sprawy w postaci art. 316 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 391 § 1 k.p.c. poprzez brak ustalenia istotnych okoliczności sprawy dotyczących źródła dochodzenia przez powoda odsetek umownych po dniu rozwiązania przez powoda umowy kredytowej, a w konsekwencji niewskazanie w uzasadnieniu wyroku podstawy faktycznej rozstrzygnięcia oraz wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa, które stały się podstawą do przyjęcia, iż powód zasadnie naliczał pozwanemu odsetki karne po dniu rozwiązania umowy oraz że umowa kredytowa zawarta z pozwaną D. S. została skutecznie wypowiedziana, mimo że oświadczenie o wypowiedzeniu nie zostało wysłane na jej adres zamieszkania, ale na adres zamieszkania jej teściowej, pod którym pozwana od dłuższego czasu nie przebywała.

Skarżący wniesli o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie na rzecz pozwanych kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pełnomocnik powoda wniósł o jej oddalenie oraz zasądzenie od pozwanych kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna została oparta na obu podstawach wskazanych w art. 398³ § 1 k.p.c., zatem w pierwszej kolejności konieczne jest ustosunkowanie się do zarzutów naruszenia prawa procesowego, sformułowanych w skardze jako naruszenie art. 316 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 391 § 1 k.p.c. Podnosząc te zarzuty skarżący wskazują na brak ustaleń istotnych dla rozstrzygnięcia kwestii, czy powód zasadnie naliczał pozwanemu odsetki karne

po dniu rozwiązania umowy oraz czy umowa kredytowa zawarta z pozwaną D. S. została skutecznie wypowiedziana.

W ocenie skarżących w uzasadnieniu Sądu Apelacyjnego brakuje ustaleń faktycznych oraz bezpośredniego odwołania się do ustaleń Sądu Okręgowego, które Sąd II instancji podzielił.

Skarga kasacyjna nie zawiera uzasadnienia zarzutu naruszenia art. 316 § 1 k.p.c. i art. 378 § 1 k.p.c., nie ma też podstaw do uznania, że przepisy te pozostają w związku z art. 328 § 2 k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że przepis art. 328 § 2 k.p.c., określający konieczne elementy uzasadnienia, ma odpowiednie zastosowanie do uzasadnienia sądu drugiej instancji. Niewątpliwie istotnym składnikiem orzeczenia sądu drugiej instancji jest jednoznaczne określenie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, przy czym obowiązek wskazania ustalonych w sprawie okoliczności faktycznych może polegać na uznaniu za prawidłowe i przyjęciu za własne ustaleń sądu pierwszej instancji.

Tym niemniej zakres stosowania w postępowaniu apelacyjnym art. 328 § 2 k.p.c. przez odesłanie unormowane w art. 391 § 1 k.p.c. jest uzależniony od rodzaju i treści zarzutów apelacyjnych i wniosków apelacji.

Ponadto zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. może być skutecznym zarzutem kasacyjnym wówczas, gdy treść uzasadnienia zaskarżonego skargą kasacyjną orzeczenia uniemożliwia dokonanie kontroli kasacyjnej (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2015 r. I CSK 1028/14).

Uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego nie zawiera wprost stwierdzenia, że sąd ten podziela i przyjmuje za własne ustalenia Sądu Okręgowego, co jednak nie oznacza braku wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia.

Sąd Apelacyjny bowiem szczegółowo przytoczył treść ustaleń faktycznych na jakich oparł swoje rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy i na te ustalenia powołał się oceniając zasadność podniesionych w apelacji zarzutów naruszenia prawa materialnego. Sąd Apelacyjny odniósł się też do podniesionego w apelacji zarzutu

naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie znajdując podstaw do jego uwzględnienia, a w konsekwencji - do zamiany ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji poczynionych w oparciu o zgromadzone w sprawie dowody.

Tym samym nie budzi wątpliwości przyjęta przez Sąd Apelacyjny podstawa faktyczna rozstrzygnięcia, jaką są przytoczone i zaaprobowane przez ten Sąd ustalenia faktyczne sądu pierwszej instancji.

Te ustalenia stanowią zatem odniesienie do oceny zarzutów naruszenia prawa materialnego podniesionych w skardze kasacyjnej.

Należy przy tym zwrócić uwagę, iż zakres rozpoznania sprawy przez Sąd Apelacyjny wyznaczony był granicami apelacji.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że granice apelacji wyznacza zakres zaskarżenia oraz zarzuty procesowe w niej sformułowane.

Co do zakresu rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji na skutek zaskarżenia apelacją wyroku sądu pierwszej instancji wiążąco wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008/6/55, której nadana została moc zasady prawnej wskazując, że nie wiążą sądu drugiej instancji zgłoszone w apelacji zarzuty dotyczące naruszenia prawa materialnego, sąd ten związany jest natomiast zrzutami dotyczącymi naruszenia prawa procesowego, poza nieważnością postępowania, którą z urzędu bierze pod uwagę w granicach zaskarżenia.

Apelacja wniesiona przez pozwanych, reprezentowanych przez profesjonalnego pełnomocnika, mimo zaskarżenia w całości punktu drugiego wyroku, zmierzała jedynie do zmiany wyroku przez rozłożenie zasądzonej kwoty na raty - wynika to jednoznacznie z wniosku apelacji - i tylko tej kwestii dotyczyły podniesione w apelacji zarzuty procesowe.

Na tym etapie postępowania pozwani nie kwestionowali więc istnienia wierzytelności powoda, jej wymagalności ani wysokości dochodzonego roszczenia, zaś zakres rozpoznania sprawy przez Sąd Apelacyjny ograniczał się do oceny zasadności żądania określonego we wniosku apelacji i związanych z tym żądaniem zarzutów naruszenia prawa procesowego oraz materialnego.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 marca 2012 r. IV CSK 366/11 dla wyznaczenia właściwego zakresu rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy istotne jest wskazanie w apelacji przez skarżącego, jakie wady przypisuje przebiegowi postępowania przed sądem pierwszej instancji i czynnościom tego sądu związanym ze stosowaniem prawa procesowego oraz wskazanie, w jakim zakresie nie godzi się z istotą rozstrzygnięcia.

Z kolei skarga kasacyjna nie może wykraczać poza zakres rozpoznania sprawy, jakim związany był sąd drugiej instancji rozpoznający apelację. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu orzeczenia z dnia 9 października 2015 r. IV CSK 719/14 nieobjęcie zarzutami apelacji naruszenia konkretnych przepisów postępowania, które uniemożliwia sądowi drugiej instancji ustosunkowanie się do nich, pozbawia skarżącego prawa do powoływania się na obrazę tych przepisów w skardze kasacyjnej w ramach drugiej podstawy wskazanej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.

Zarzuty naruszenia prawa materialnego skarżący odnoszą do dwu kwestii:

oceny skutków doręczenia przez Bank oświadczenia woli o rozwiązaniu umowy kredytowej na inny adres, niż wskazany przez pozwaną w chwili zawierania umowy adres dla doręczeń oraz zasadności naliczania odsetek umownych za okres po rozwiązaniu umowy kredytowej.

Przechodząc do oceny zarzutów sformułowanych w ramach pierwszej podstawy wskazanej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. należy przypomnieć, że z przepisu art. 398³ § 3 k.p.c. wynika wyłączenie możliwości objęcia podstawą kasacyjną zarzutów dotyczących ustalenia faktów, zaś zarzut naruszenia prawa materialnego nie może być oparty na dokonaniu błędnych ustaleń faktycznych.

Dlatego też nie może być uznany za skuteczny zarzut sformułowany w skardze kasacyjnej jako naruszenie prawa materialnego w postaci niewłaściwego zastosowania art. 75 ust. 1 i 2 ustawy prawo bankowe w zw. z art. 61 § 1 k.c. i art. 77 § 2 k.c. przez błędne ustalenie, że doszło do skutecznego wypowiedzenia pozwanej umowy kredytowej z uwagi na brak odpowiedniego doręczenia wypowiedzenia na adres wskazany w umowie lub adres zamieszkania pozwanej.

Niewątpliwie ocena skuteczności dokonanego przez jedną ze stron umowy wypowiedzenia łączy się zarówno z badaniem istnienia podstawy do wypowiedzenia, jak i ustaleniem, czy oświadczenie o wypowiedzeniu dotarło do adresata w sposób umożliwiający mu zapoznanie się z jego treścią.

Ocena ta opiera się jednak na określonych faktach, które są konfrontowane z odpowiednią normą prawną.

Stawiając wskazane wyżej zarzuty naruszenia prawa materialnego skarżący nie kwestionują istnienia podstaw do dokonania przez powoda wypowiedzenia umowy, co czyni bezskutecznym zarzut naruszenia art. 75 ust. 1 i 2 ustawy prawo bankowe, zmierzając do wykazania, że powód nie doręczył oświadczenia o wypowiedzeniu pozwanej D. S. w sposób określony umową, a tym samym - zdaniem skarżących - wypowiedzenie umowy nie było skuteczne.

Z wiążących Sąd Najwyższy ustaleń faktycznych wynika, że oświadczenie o wypowiedzeniu umowy zostało sporządzone na piśmie i przesłane obojgu pozwanym na ten sam adres. Nie ma zatem podstaw do uznania za zasadny zarzutu naruszenia art. 72 § 2 k.c.

Sam fakt, że pismo zawierające oświadczenie o wypowiedzeniu umowy zostało wysłane na inny adres niż wskazany w umowie nie oznacza, że oświadczenie to nie zostało skutecznie złożone jego adresatowi.

Dla przyjęcia, iż oświadczenie woli zostało złożone innej osobie istotna jest chwila dojścia treści tego oświadczenia do wiadomości adresata.

Z art. 61 k.c. wynika, iż w sprawie składania oświadczenia woli Kodeks cywilny przyjął teorię doręczenia, wprowadzając domniemanie złożenia oświadczenia woli innej osobie z chwilą, gdy oświadczenie to gdy dotarło do adresata w taki sposób, iż mógł zapoznać się z jego treścią.

Artykuł 61 k.c. nie wymaga, aby adresat oświadczenia woli faktycznie zapoznał się z jego treścią, decydujące jest to, że miał możliwość zapoznania się z nią.

Jest to rozwiązanie ułatwiające składającemu oświadczenie woli sprostanie ciężarowi wykazania, że doszło do skutecznego złożenia oświadczenia woli przez

przedstawienie jedynie dowodu, że dotarło ono do adresata w sposób umożliwiający mu - według zasad doświadczenia życiowego - zapoznanie się z jego treścią, bez konieczności wykazywania, że treść tę adresat oświadczenia rzeczywiście poznał.

Z dokonanych przez sąd pierwszej instancji ustaleń wynika, że pozwana zapoznała się z treścią oświadczenia Banku o wypowiedzeniu umowy.

Tym samym sąd nie oparł się na domniemaniu wskazanym w art. 61 k.c., ale na ustalonym fakcie zapoznania się przez pozwaną z treścią złożonego przez powoda oświadczenia woli, które to ustalenie zaaprobował Sąd Apelacyjny.

Nie doszło zatem do naruszenia wskazanego w skardze kasacyjnej przepisu art. 61 k.c., zaś za bezskuteczną należy uznać próbę podważenia w drodze zarzutu naruszenia prawa materialnego ustaleń faktycznych będących podstawą rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji nie tylko z uwagi na treść art. 398³ § 3 k.p.c., ale także wobec braku zakwestionowania tych ustaleń w drodze zarzutów procesowych podnoszonych w apelacji.

Odnosząc się do drugiej grupy zarzutów naruszenia prawa materialnego, kwestionujących zasadność naliczania odsetek umownych od niespłaconego kredytu w wysokości określonej w umowie za okres po rozwiązaniu umowy należy także odwołać się do wiążących Sąd Najwyższy ustaleń faktycznych obejmujących treść zawartej przez strony umowy. W umowie tej strony określiły wysokość oprocentowania zadłużenia przeterminowanego, definiując to zadłużenie jako niespłacenie w terminie kredytu lub jego raty.

Skuteczne wypowiedzenie umowy kredytu nie powoduje zniesienia istniejącego między stronami stosunku obligacyjnego wynikającego z zawartej umowy, ale skutkuje wymagalnością roszczenia Banku obejmującego niespłacone raty kredytu oraz odsetki kapitałowe i odsetki za opóźnienie.

Skarżący błędnie utożsamia skutki wypowiedzenia umowy ze skutkami wynikającymi ze złożenia oświadczenia o odstąpieniu od umowy.

Wypowiedzenie umowy nie zwalnia kredytobiorcy z obowiązku zwrotu otrzymanego kredytu w wysokości określonej w umowie wraz z należnymi

odsetkami, zmieniając jedynie termin wymagalności tego roszczenia, nie ma też podstaw do uznania, że określone w umowie odsetki związane z niedotrzymaniem przez kredytobiorcę terminu zwrotu świadczenia nie mogą dotyczyć obowiązku wymagalnego w terminie wynikającym z wypowiedzenia umowy. Z treści zawartej przez strony umowy jednoznacznie zaś wynika, że zadłużeniem przeterminowanym, z istnieniem którego wiąże się obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie w określonej wysokości, jest kredyt niespłacony w terminie.

Skoro podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty okazały się niezasadne, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. oraz 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2015.1804).

jw

kc